

CIENTÍFICS I LLETRAFERITS? ÉS CLAR!

Joandomènec Ros

Els científics estem avesats a escriure. Ja sigui per prendre notes de les nostres observacions, experiments o intuïcions (notes que després seran consultades i cal que siguin desxifrables pel mateix autor), ja sigui per escriure els treballs que seran publicats (millor: que no seran publicats si no són entenedors, amb independència que siguin interessants científicament o no), ja per preparar els projectes que alguns àrbitres suposadament entesos en el tema de la recerca que proposem hauran de jutjar. I encara, si som ensenyants, caldrà que preparem adientment les classes, els apunts, els textos que recomanarem als nostres alumnes (i, eventualment, els manuals que voldrem publicar i que serviran, poc o molt, per introduir els estudiants en la matèria en la qual se suposa que som experts).

Cal, així, que el científic sigui també home (o dona) de lletres. Hi ha científics, però, que són àgrafs, amb independència del fet que siguin bons o no en el seu camp, que sàpiguen exposar les seves hipòtesis, que les seves classes siguin magistrals o no. Tots coneixem excel·lents professionals de les ciències o les humanitats que, malgrat brodar les seves classes i conferències, són, malauradament, incapaços d'escriure dues ratlles entenedores, no diguem ja un text (científic, assagístic, docent) aprofitable. També hi ha, és clar, bons científics que no només escriuen ciència, sinó que són capaços de fer-ho per al gran públic: són els divulgadors de la ciència. Carl Sagan, Edward O. Wilson, Richard Dawkins, Stephen Jay Gould, Lewis Thomas, Jared Diamond, per no citar només que alguns dels «grans» en el món anglosaxó, escriuen i han escrit per a un públic general, relativament culte, que rep els ensenyaments de la ciència a dosis petites, simplificades i atractives que aquests mestres de la *public understanding of science* (com se la coneix

**«CAL QUE EL CIENTÍFIC
SIGUI TAMBÉ HOME
(O DONA) DE LLETRES.
HI HA CIENTÍFICS, PERÒ,
QUE SÓN ÀGRAFS,
AMB INDEPENDÈNCIA
DE SI SÓN BONS O NO
EN EL SEU CAMP»**

hi ha qui escriu teatre (i li representen les obres!), com Ramon Gomis (endocrinòleg); qui és un guia il·lustrat dels països que recorre (com Santiago Riera, enginyer i historiador, o Carles Pedrós, microbiòleg); qui escriu per a la mainada i el jovent (de nou Jaume Terradas). I, és clar, n'hi ha que divulguen la ciència del passat (Xavier Bellés, biòleg i afeccionat als bestiaris medievals) o furguen amb èxit en la ficció científica (Miquel Barceló, enginyer; Pere Puigdomènech, Pere-Joan Cardona, metge; Carles Cuadras, matemàtic).

Ja són més comptats els que s'atreveixen amb la novel·la, amb connexions (o no) amb la ciència que professen (Marià Alemany, Martí Domínguez, Sergi Rossi, biòlegs). I he deixat per al final l'estol de científics que tradueixen a la seva llengua obres de ciència o de

internacionalment) ens forneixen. A casa nostra n'hi ha un bon estol, de científics divulgadors de la ciència, des de Claudi Mans i Xavier Duran (químics) a David Bueno, Carles Lalueza, Andrés Moya, Martí Domínguez i Pere Puigdomènech (biòlegs), des de Jordi Agustí i Miquel de Renzi (geòlegs) a David Jou, Jorge Wagensberg i Josep Enric Llebot (físics). (M'aturo aquí, no per manca d'exemples, sinó perquè exhauriria l'espai que se m'ha donat.)

Alguns científics són lletraferits d'una altra manera: la seva capacitat de creació va més enllà de l'àmbit que coneixen bé, que és el del sector concret de la ciència que coneixen en les universitats i centres de recerca. Així, tenim científics que són excel·lents poetes (vull dir que escriure versos que rimin poc o molt, som molts els que ho sabem fer; però els creadors de veritable poesia es poden comptar amb els dits de la mà). A casa nostra, i només a tall d'exemple, en són David Jou (físic), Jaume Terradas (ecòleg) i Carles Miralles (filòleg). També

divulgació del seu camp (o altres); la tasca del torsimany és importantíssima i no hi manca la capacitat creativa, per interpretar l'autor, per aclarir dubtes al lector o pel que calgui. La llista de bons traductors de ciència a casa nostra seria llarguíssima, i en faig estalvi al lector.

El risc de citar alguns científics lletraferits és deixar-se'n d'altres al tinter, i no seguiré per aquí. En canvi, sí que vull destacar un parell de coses a propòsit dels científics que tenen la literatura com a violí d'Ingres. Per una banda, el *hobby* literari permet una vàlvula d'escapament que la ciència seriosa no admet. Fa anys que hem deixat enrere aquelles revistes científiques que permetien que els articles comencessin, si fa no fa, així: «Amb motiu d'una excursió a les boniques muntanyes de xxx, vaig poder herboritzar al voltant de la històrica vila de xxx. Al peu d'allò que encara resta del castell de xxx, quina no va ser la meua sorpresa en trobar un rodal de la raríssima espècie de falguera xxx, que els botànics locals, no massa espavilats, no havien detectat ni citat.»

Avui les revistes científiques (i els autors!) van per feina i cal concentrar en poques paraules el més rellevant de les recerques que volem publicar. I és clar, si hom té el neguit de la creació literària, no pot pas donar-li sortida mitjançant la publicació científica estricta. Cal que trobi els camins que han fet servir des de sempre els escriptors sense adscripció professional (o amb adscripció no científica: advocats, arquitectes, economistes, polítics, etc. també escriuen literatura diversa).

Per una altra banda, no és només el desig de crear literatura el que empeny els científics a escriure fora del marc del seu àmbit concret d'expertesa. Sovint (i cada cop més, en els temps que corren), és el desig de denunciar els disbarats que veuen cada dia, en el seu àmbit de treball o en la societat en general i, què caram!, tenen tantes ganes de treure'ls a la llum com els autors no científics (per definir-los d'alguna manera) o els periodistes d'investigació. Les misèries de la vida universitària, des de la docència i la gestió fins al camp de batalla que és el món de la recerca, tant al laboratori com a les revistes científiques i a les empreses (farmacèutiques, armamentístiques, o el que sigui) que fan (o compren) part d'aquesta recerca; la política científica i universitària, la connexió d'aquesta amb la política *tout court*. I

Basat en una obra de Jaume Plensa

**«SI L'ESTABLIMENT
UNIVERSITARI I CIENTÍFIC
NO VALORA LA NOSTRA
PRODUCCIÓ LITERÀRIA NO
CIENTÍFICA, O DIVULGATIVA,
O POÈTICA... PER QUÈ
SEGUIM ESCRIVINT? PERQUÈ
SOM LLETRAFERITS»**

encara, la mateixa expertesa en la nostra branca de l'arbre de la ciència que ens fa veure de manera privilegiada els problemes que, com a societat poc o gens informada en aquestes branques concretes, patim sense adonar-nos-en, o potser només superficialment. Jo mateix, per no anar més lluny, he publicat mitja dotzena de llibres i algun centenar d'articles sobre temes ambientals; la divulgació i la denúncia hi apareixen a parts iguals.

Ai las! Aquestes expansions literàries, valguin el que valguin per elles mateixes i les rebin com les rebin els lectors, gairebé només tenen el premi d'autosatisfacció de qui les escriu. La divulgació científica, malgrat no ser fàcil de conrear en cap camp de la ciència, no és valorada encara a casa nostra com caldria, ni pels responsables de la política científica (proveu de defensar davant d'un tribunal d'oposicions o d'acreditacions la vostra obra divulgativa!), ni pels propis

col·legues no lletraferits (és l'anomenat efecte Sagan, perquè aquest excel·lent astrònom i astrofísic, autor prolífic de ciència-ciència, va tenir la gosadia de divulgar ciència, i molt bé, i d'escriure bona ciència-ficció). I encara pitjor tractats són els textos d'opinió (experta o no), ja apareguin en diaris generals o en revistes culturals poc o molt especialitzades. I no parlem de l'obra literària, que pot estar a l'alçada de la d'autors no científics i ser premiada a bastament, però sempre serà considerada menor per part dels col·legues, crítics amb l'obra aliena malgrat que potser no en tinguin de pròpia, llevat de la científica.

I, doncs, si el «mercat» és tan reduït a casa nostra; si els col·legues no sempre entenen la nostra necessitat d'escriure coses diferents dels articles i llibres científics i tècnics que corresponen a la nostra àrea de coneixement; si l'*establishment* universitari i científic no valora la nostra producció literària no científica, o divulgativa, o poètica... per què continuem escrivint? Perquè som lletraferits. Perquè hi tenim tant dret com qualsevol fill de veí, vet-ho aquí. Perquè guaitar el món des de la talaia de la ciència permet albirar-ne matisos que altres talaies potser passen per alt. Perquè els resultats solen ser bons, o molt bons. Com podreu comprovar en llegir *Científics lletraferits*. ☺

Joandomènec Ros. Catedràtic d'Ecologia de la Universitat de Barcelona. President de l'Institut d'Estudis Catalans.